

ІННОВАЦІЙНІ ВАЖЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІВЕКТОРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ: ДОСВІД ЕКОНОМІЧНО РОЗВИНУТИХ КРАЇН

© 2016 ДІДИК А. М.

УДК 334.71:[33.02+316.4.063]

Дідик А. М. Інноваційні важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств: досвід економічно розвинутих країн

Метою статті є узагальнення досвіду економічно розвинутих країн світу у сфері формування і використання інноваційних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Обґрунтовано доцільність розгляду цієї проблеми з огляду на низький рівень ефективності інноваційної політики в Україні. Розглянуто основні інноваційні ініціативи ЄС, що реалізовані останніми роками та визнані дієвими для активізації інноваційної активності інтеграційного утворення. Звернено увагу на чималу підтримку малих і середніх підприємств ЄС у напрямку розвитку їхньої інноваційної діяльності. Викладено зміст основних проєктів ЄС, Канади, Китаю, Японії та США, спрямованих на розвиток наукових досліджень та впровадження інноваційних технологій. Наголошено на важливості венчурного капіталу та «ангелів» бізнесу для фінансування високоризикових інноваційних проєктів в економічно розвинутих країнах світу. Розкрито роль, значення та практичну значущість формування і розвитку інноваційної інфраструктури для вдосконалення інноваційних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Перспективи подальших розвідок за проблемою повинні полягати в детальному розгляді умов та можливостей використання вищезазначених інноваційних важелів в умовах економіки України.

Ключові слова: економічно розвинуті країни, інноваційний важіль, інноваційний розвиток, підприємство, полівекторний розвиток.

Бібл.: 15.

Дідик Андрій Миколайович – кандидат економічних наук, здобувач, кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: Andrii.M.Didyk@gmail.com

УДК 334.71:[33.02+316.4.063]

Дидык А. Н. Инновационные рычаги обеспечения поливекторного развития предприятий: опыт экономически развитых стран

Целью статьи является обобщение опыта экономически развитых стран мира в сфере формирования и использования инновационных рычагов обеспечения поливекторного развития предприятий. Обоснована целесообразность рассмотрения этой проблемы с учетом низкого уровня эффективности инновационной политики в Украине. Рассмотрены основные инновационные инициативы ЕС, реализованные за последние годы и признанные эффективными для активизации инновационной активности интеграционного образования. Обращено внимание на большую поддержку малых и средних предприятий ЕС в направлении развития их инновационной деятельности. Изложено содержание основных проектов ЕС, Канады, Китая, Японии и США, направленных на развитие научных исследований и внедрение инновационных технологий. Подчеркнута важность венчурного капитала и «ангелов» бизнеса для финансирования рискованных инновационных проектов в экономически развитых странах мира. Раскрыты роль, значение и практическая значимость формирования и развития инновационной инфраструктуры для совершенствования инновационных рычагов обеспечения поливекторного развития предприятий. Перспективы дальнейших исследований по проблеме должны заключаться в детальном рассмотрении условий и возможностей использования вышеупомянутых инновационных рычагов в условиях экономики Украины.

Ключевые слова: экономически развитые страны, инновационный рычаг, инновационное развитие, предприятие, поливекторное развитие.

Библ.: 15.

Дидык Андрей Николаевич – кандидат экономических наук, соискатель, кафедра менеджмента и международного предпринимательства, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: Andrii.M.Didyk@gmail.com

UDC 334.71:[33.02+316.4.063]

Didyk A. M. Innovative Levers for Ensuring the Polyvector Development of Enterprises: the Experience of Economically Developed Countries

The article is aimed at generalization of experience of the economically developed world countries in the sphere of formation and use of innovative levers for ensuring the polyvector development of enterprises. The expediency of consideration of this issue has been substantiated in view of the low level of efficiency regarding the innovation policy in Ukraine. The main innovative initiatives of the EU, implemented in the recent years and accepted as effective for intensifying innovation activity of integrative education, have been considered. Attention is drawn to the greater support to small and medium-sized enterprises in the EU towards the development of their innovation activities. The major projects in the European Union, Canada, China, Japan and the United States, aimed at the development of scientific research and implementation of innovation technologies, has been reviewed. The importance of venture capital and business «angels» for financing the risky innovation projects in the economically developed world countries has been emphasized. The role, meaning and practical significance of formation and development of the innovation infrastructure to improve innovative levers for ensuring polyvector development of enterprises has been disclosed. Prospects for further researches on the topic should be consisted in a detailed consideration of the conditions and opportunities for use of the above-mentioned innovative levers in terms of the economy of Ukraine.

Keywords: economically developed countries, innovation lever, innovative development, enterprise, polyvector development.

Bibl.: 15.

Didyk Andrii M. – PhD, Applicant, Department of Management and International Business, Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: Andrii.M.Didyk@gmail.com

Проблема застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств активно розглядається в економічно розвинутих країнах світу. Це пов'язано з тим, що в умовах динамічного середовища суб'єкти господарської діяльності саме через використання різних важелів мають змогу реагувати на потреби ринку, відповідати на

нові виклики, розвиватися, а також здобувати стійкі конкурентні позиції. Водночас, слід зауважити, що бізнес в економічно розвинутих країнах світу (як, зрештою, і в Україні) на сьогоднішньому етапі перебуває під впливом нових викликів, якими є підвищення рівня безробіття, скорочення циклу економічного зростання, нестабільність середовища функціонування, послаблення інвес-

тиційної активності, криза міграції, посилення проблем військового характеру тощо. Очевидно, що більшою чи меншою мірою це впливає на формування і використання соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

Чи не найпріоритетніше місце в системі соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств в економічно розвинутих країнах світу займають інноваційні важелі. Це очевидно з огляду на те, що в умовах посиленої конкуренції здобудуть успіх у конкурентній боротьбі насамперед ті компанії, що пропонуватимуть ринку інноваційну продукцію, а також впроваджуватимуть різні управлінські інновації. Як доведено економічно розвинутими країнами світу, саме інновації та інноваційна діяльність стимулюють економічний розвиток бізнесу. Відтак, у таких країнах є чимало успішних напрацювань у зазначеній сфері, які потребують детального вивчення та діагностування на предмет можливості використання у вітчизняній економічній системі.

Вагомий внесок у розроблення теоретико-прикладних положень полівекторного розвитку підприємств на засадах використання інноваційних важелів зробило чимало вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких варто виокремити праці І. Александрова, І. Алексеева, Б. Ашейма, І. Балабанова, В. Бандурова, Б. Буркинського, С. Вовканича, В. Геєця, Н. Гончарової, Ю. Гончарова, А. Ейсмонта, О. Кузьміна, О. Лапка, О. Мороза, М. Окландера, О. Орлова, В. Павлова, Й. Петровича, Ж. Поплавської, О. Редькіна, М. Римара, А. Савчука, І. Скворцова, Л. Федулової, П. Харіва, Н. Чухрай, І. Школи, А. Яковлева та ін.

Попри чималу кількість напрацювань у зазначеній сфері, низка важливих завдань із вказаної тематики досі не знайшла свого розв'язання. Так, лише фрагментарно розглянуто досвід економічно розвинутих країн світу у формуванні та використанні інноваційних соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств, що особливо цікаво для України, адже у вітчизняній економіці, попри декларативність інноваційних рішень, усе ж станом на сьогодні є небагато. Разом з тим, іноземний досвід свідчить, що саме інновації є основним рушієм розвитку економічної системи будь-якого рівня. Натомість, як свідчать реалії, виробничо-господарський розвиток в Україні забезпечується, здебільшого, дешевою робочою силою і аж ніяк – інноваціями (досвід успішних країн свідчить, що така конкурентна перевага нівелюється уже через декілька років). Проблема ще більше актуалізується за умов відсутності системної та комплексної інноваційної політики в Україні з боку органів державної влади, коли відсутні дієві стимули інноваційних перетворень, забезпечується низький рівень захисту прав інтелектуальної власності, неефективно використовуються податкові механізми стимулювання інноваційного розвитку, на низькому рівні здійснюється співпраця між бізнесом, з одного боку, та освітою і наукою, – з іншого. Як свідчить досвід економічно розвинутих країн, рано чи пізно ці проблеми слід усувати.

Метою статті є узагальнення досвіду економічно розвинутих країн світу у сфері формування і використання інноваційних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

Слід зауважити, що в економічно розвинутих країнах світу держава максимально сприяє впровадженню підприємствами інноваційних важелів забезпечення їхнього полікритеріального розвитку. Так, наприклад, у ЄС в межах схваленої стратегії «Європа 2020» для промисловості розроблено одну з двох ініціатив під назвою «Союз інновацій», що передбачає створення кращих умов для бізнесу, а також гарантування підприємствам доступу до фінансування досліджень та інновацій, щоб інноваційні ідеї трансформувались у нові продукти та послуги, які, своєю чергою, забезпечать економічне зростання і створення нових робочих місць [13, с. 3]. Серед інших державних ініціатив, що сприяють впровадженню підприємствами інноваційних важелів забезпечення свого полівекторного розвитку, у ЄС слід відзначити такі [8; 13, с. 5]:

- ✦ таблиця результатів досліджень та інновацій – таблиця, у якій здійснено порівняння результатів інноваційної діяльності усіх країн ЄС;
- ✦ віртуальна платформа «*Social Innovation Europe*» – ресурс, метою якого є підтримка інноваційних ідей, що є актуальними для суспільства і допомагають формувати нові суспільні відносини;
- ✦ Європейська рада лідерів для дизайну (*European Design Leadership Board*) – утворена у 2011 р. структура, метою якої є надання рекомендацій щодо підвищення ролі дизайну в інноваційній політиці Європи на загальнодержавному, регіональному чи локальному рівнях;
- ✦ ресурс «Регіональне спостереження інновацій» – джерело інформації про регіональну політику інновацій у країнах ЄС;
- ✦ Європейська мережа підприємств (*Enterprise Europe Network*) – мета цієї мережі: підтримка малих і середніх підприємств у сфері ведення бізнесу та інновацій, у т. ч. роз'яснення відповідних правових норм, надання допомоги у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності тощо;
- ✦ проект «*Europe Innova*» – передбачає реалізацію низки заходів для створення і тестування нового інструментарію підтримки інноваційного розвитку бізнесу;
- ✦ проект «*PRO INNO Europe*» – проект, що акцентує увагу на важливості ідентифікування найбільш ефективних рішень створення та підтримки інновацій;
- ✦ проект «Екоінновації», у який залучено в ЄС близько 3,4 млн осіб тощо.

В аналізованому аспекті цікавим є також досвід США, які, як відомо, є одними з лідерів у світі за кількістю впроваджених інноваційних рішень у бізнесі. Так, у цій країні існує чимало інвестиційних фондів для фінансування інновацій на кожному етапі інноваційного процесу. Відтак, перед підприємцями розкриваються

більш ширші альтернативи залучення необхідних фінансових ресурсів й у необхідній кількості (у т. ч. додаткові можливості у випадку відмови одного з фондів) [11].

Згідно з прогнозними розрахунками завдяки інвестуванню в інновації та дослідження 3% ВВП ЄС очікує уже у 2020 р. створити додаткові 3,7 млн робочих місць і збільшити величину ВВП до 2025 р. на 800 млрд євро [14, с. 12]. Взагалі слід зауважити, що у ЄС існує думка, згідно з якою майбутнє Європи (у т. ч. майбутнє європейських підприємств) безпосередньо пов'язане з її здатністю впроваджувати інновації. Наприклад, у роботі [14, с. 3] зазначений «ланцюг» цього процесу аж до перетворення інноваційних ідей у нову продукцію (товари, роботи, послуги). Завдяки інноваційній активності суб'єкти підприємницької діяльності мають змогу не тільки забезпечувати свій полікритеріальний розвиток, а й вирішувати різні соціальні проблеми (енергозбереження, забезпечення питною водою, охорона навколишнього природного середовища, боротьба з алкоголізмом тощо). Варто додати, що з 2014 р. у ЄС стартував проект «Горизонт 2020», що фактично вважається найбільшою рамковою угодою щодо наукових досліджень та інновацій, спрямованою на розвиток наукових досліджень та впровадження інноваційних технологій. На такі цілі в межах проекту передбачено інвестувати протягом 2014–2020 рр. близько 80 млрд євро [3]. Завдяки проекту підприємства мають змогу підвищити рівень своєї інноваційності, фінансової ефективності та конкурентоспроможності.

У межах проекту «Горизонт 2020» особливе місце відводиться малим і середнім підприємствам, які можуть як самостійно брати участь у реалізації відповідних ініціатив, так і у складі різних консорціумів. Для цієї категорії суб'єктів підприємницької діяльності проектом передбачено щонайменше 3 млрд євро [10]. Окрім того, як свідчить вивчення теорії та практики, проект «Горизонт 2020» – це також сприятлива можливість для бізнесу залучити фінансування під різні високоризикові інноваційні проекти, на які не завжди вдається отримати «традиційні» фінансові ресурси (наприклад, кредити чи кошти інвесторів). Доцільно звернути увагу і на те, що проект «Горизонт 2020» не є першою такою рамковою угодою. Протягом 1984–2013 рр. у ЄС реалізовано подібних 7 рамкових програм, метою яких є інноваційний розвиток як ЄС загалом, так і окремих суб'єктів підприємницької діяльності [14, с. 5].

Цікавим є досвід економічно розвинутих країн світу у формуванні умов залучення підприємцями для свого полівекторного розвитку венчурного капіталу та «ангелів» бізнесу. Як відомо, доступ суб'єктів підприємницької діяльності до венчурного капіталу є важливою передумовою успішності реалізації нових бізнес-проектів, які характеризуються вищим рівнем ризиковості. Окрім того, венчурний капітал – це також одне з визначальних джерел фінансування інноваційних проектів в розвинутих країнах. Своєю чергою, «ангелами» бізнесу, як відомо з теорії і практики, називають індивідуальних інвесторів, що готові інвестувати капітал у високоризикові проекти незначних масштабів, які здебільшого не знаходять

зацікавлення серед класичних венчурних фондів (через такий низький рівень масштабності).

В аналізованому аспекті цікавим є те, що в економічно розвинутих країнах перспективи подальших інноваційних перетворень пов'язують перш за все з нетехнологічними чинниками, зокрема креативністю, творчістю, новими способами ведення підприємницької діяльності та інноваційними технологіями управління. Наприклад, як визначено у матеріалах [9], США вже більше десяти років активно інвестують у ці сегменти, трактуючи їх як стратегічно важливі для полівекторного розвитку підприємств. Це ж саме можна сказати і про Китай, Південну Корею, Індію та ще чимало країн світу.

Інноваційний напрям розвитку задекларований як пріоритетний ще в одній економічно розвинутій країні – Японії. Суб'єкти підприємницької діяльності цієї країни можуть розвивати інноваційні важелі забезпечення свого полівекторного розвитку завдяки проектам «Гранти на модернізацію суспільства» (з 2004 р.) і програмі «Проекти промислового кластера» (акцентує увагу на необхідності формування промислових кластерів для поєднання інноваційних розробок із венчурним капіталом) [2, с. 71]. Як зазначено у роботі [7, с. 49–50], активізування інноваційної діяльності в Японії здійснюється багато в чому саме завдяки багатівіковій традиції формування кластерів. Вони діють як біла великих бізнес-центрів, так і на теренах сільських місцевостей, а також як у високотехнологічній сфері, так і у традиційних галузях (наприклад, кластери Tsubame, Kawasaki, Toyota, Hiroshima, Shibuya та ін). Об'єднуються в Японії у кластери також чимало малих і середніх підприємств. Загалом, завдяки ефективній інноваційній політиці та інноваційним рішенням суб'єктів підприємницької діяльності вже сьогодні в економіці відоме явище т. зв. «японського дива», що посилює позиції японського бізнесу на різних світових ринках. Як, зокрема, визначено у роботі М. Агафонової та О. Расторгуєвої [1, с. 182], свідченням високого промислового та науково-технічного розвитку Японії є її стійкі позиції як світового експортера машинобудівної та наукомісткої продукції.

Проблема використання інноваційних важелів забезпечення полівекторного розвитку особливо актуалізується для малих і середніх підприємств, яким без допомоги бізнес-середовища та органів державної влади здебільшого складно самостійно знаходити ресурси для здійснення інвестицій у дослідження та розвиток, проводити власними силами інноваційні дослідження, реалізовувати всі етапи інноваційного процесу, ґрунтовно оцінювати ризики інновацій, формувати інноваційну стратегію тощо. Разом з тим, економічно розвинуті країни світу мають чималий досвід у вирішенні цих та інших подібних проблем, який може також бути корисним для стимулювання інноваційної активності малих і середніх підприємств в Україні (наприклад, інноваційні кластери, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій, інноваційні банки, венчурні фонди, промислові зони, мережі знань, індустріальні парки, підприємницькі університети тощо).

Цікавим є також досвід Канади у сфері стимулювання впровадження бізнесом інновацій та використання інноваційних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Так, у зв'язку з обмеженістю внутрішніх ресурсів інноваційного розвитку влада цієї країни вдосконала механізми залучення зовнішнього інноваційного капіталу. Як результат, темпи фінансування іноземними компаніями інноваційних проєктів за останні 3 десятиліття в Канаді становили 1560% у порівнянні із 700% з боку канадських компаній [5, с. 32].

Важливим є і те, що в економічно розвинутих країнах світу органи державної влади та інші інституції вживають чимало заходів для формування інноваційної свідомості бізнесу та пропагування інноваційної культури підприємництва, у т. ч. уже з моменту заснування суб'єкта підприємництва. Для досягнення цієї мети підприємцям роз'яснюються їхні можливості в напрямку інноваційного розвитку бізнесу, ведеться робота для нівелювання різних бар'єрів-перешкод (у т. ч. особистісного характеру), поширюється інформація про успішні інноваційні проєкти, проводяться заходи для максимального взаємозв'язку елементів інноваційної інфраструктури, формується сприятливе інноваційне середовище, створюються структури, основною метою яких є підтримка інноваційних рішень, тощо. Одним з найпріоритетніших завдань у цій сфері є створення умов для максимальної співпраці підприємств із різними інноваційними структурами (центри трансферу технологій, інжинірингові компанії, технологічні парки, бізнес-інкубатори тощо). Саме відкритість бізнесу на співпрацю з цими структурами та інноваційна свідомість дає змогу стверджувати про динамічність інноваційних перетворень в економічній системі.

Взагалі, за останні роки значна увага в теорії та практиці звернена на проблему дієвої взаємодії різних елементів інноваційної інфраструктури для подальших інноваційних перетворень в економіці. Зокрема, відомою не тільки у США (де ідея виникла), а й в інших країнах світу є модель інноваційного розвитку за принципом «потрійної спіралі» (*triplehelix*), автор якої – професор Стенфордського університету Генрі Іцковіц – виокремлює в межах цієї моделі три основні елементи [4; 6; 12]:

- ✦ академічне середовище (*academy*);
- ✦ бізнес (*industry*);
- ✦ державний апарат (*state*).

На думку автора, для формування інновацій слід враховувати те, що кожна з цих трьох сфер не має чітких меж. Своєю чергою, на кожній з цих меж діють посередники, які і «зв'язують» вищезазначені елементи (наприклад, виконують функції трансферу технологій, налагодження бізнес-контактів тощо), формуючи тим самим «розмитість». Важливо і те, що модель «потрійної спіралі» акцентує також увагу на тому, що академічне середовище, бізнес та державний апарат, окрім своїх безпосередніх функцій, виконують також функції інших елементів. Наприклад, на думку автора, університет під час взаємодії з бізнесом бере на себе функцію його підрозділу досліджень та розвитку.

Варто наголосити і на тому, що в економічно розвинутих країнах світу особливі привілеї мають не просто підприємства-інноватори, а організації, чия інноваційна діяльність також позитивно впливає на навколишнє середовище. Відтак, т. зв. інноваційно-економічні важелі по-особливому сприяють полівекторному розвитку підприємств і заохочуються державою. Наприклад, у ЄС Європейська Комісія уже реалізувала чимало ініціатив, що мають своєю метою стимулювання обрання підприємствами саме екологічних альтернатив з-поміж усіх варіантів рішень (завдяки монетарним, податковим, кредитним та іншим інструментам). Так, щороку в ЄС (м. Брюссель) організовується екологічний захід – Зелений тиждень, щорічно визначається Європейська екологічна столиця року (2010 р. – м. Стокгольм, 2011 р. – м. Гамбург, 2012 р. – м. Вікторія-Гастейс, 2013 р. – м. Нант, 2014 р. – м. Копенгаген, 2015 р. – м. Брістоль, 2016 р. – м. Любляна), відзначаються окремі підприємства за їхній внесок в охорону навколишнього природного середовища тощо [15, с. 6–7]. Взагалі, тематика екоінновацій є особливо популярною в сучасних умовах серед економічно розвинутих країн, а підприємства, що впроваджують рішення у цій сфері, мають змогу залучити значні обсяги фінансування на такі цілі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, економічно розвинуті країни світу мають чималий досвід у вирішенні проблем формування і використання інноваційних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств, який може також бути корисним для стимулювання інноваційної активності економіки в Україні. Зокрема, принесли дієвий результат для бізнесу в розвинутих країнах такі заходи, як створення умов доступу до фінансування досліджень та інновацій (у т. ч. під високоризикові інноваційні проєкти), надання комплексної інформаційної підтримки інноваційного розвитку, поєднання інновацій та вирішення соціальних проблем, розвиток інноваційної інфраструктури, взаємозв'язок бізнесу та науки, підвищення обізнаності бізнес-середовища про напрями інноваційного розвитку, формування методів поширення знань щодо трансферу технологій тощо.

Перспективи подальших розвідок за проблемою повинні полягати в детальному розгляді умов та можливостей використання вищезазначених інноваційних важелів в умовах економіки України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Агафонова М. С. Япония – причины лидерства в экономическом развитии / М. С. Агафонова, О. В. Расторгуева // Международный журнал экспериментального образования. – 2011. – № 8. – С. 182–183.
2. Атанов Н. И. Стратегические подходы Японии и Республики Корея к развитию регионов: уроки, полезные для России / Н. И. Атанов, А. Б. Мункодугарова, Ф. В. Семенов // Вестник Бурятского государственного университета. – 2014. – № 2. – С. 70–76.
3. Горизонт 2020: наука ближе до суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fp7-ncp.kiev.ua/assets/Horizont_2020/HORIZON-20201.pdf

4. Ицковиц Г. Тройная спираль. Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии : монография / Пер. с англ. под ред. А. Ф. Уварова. – Томск : Том. гос. ун-т систем упр. и радиозлектроники, 2010. – 237 с.

5. Морева Е. Л. Проблемы инновационной деятельности предпринимательского сектора в условиях развитой экономики (опыт Канады) / Е. Л. Морева // Транспортное дело России. – 2013. – № 3. – С. 32–35.

6. Романовський О. О. Роль моделі «потрійної спіралі» Г. Іцковица і підприємницьких ВНЗ у розвитку інновацій / О. О. Романовський // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1 (127). – С. 32–43.

7. Bochańczyk-Kupka, D. Klastry w Japonii / D. Bochańczyk-Kupka // Problemy gospodarki rynkowej. Polska i świat. – Red. U. Zagóra-Jonszta. – Katowice, 2013. – S. 49–63.

8. Design for Growth & Prosperity / Report and Recommendations of the European Design Leadership Board [Electronic resource]. – Mode of access : http://spfp.org.pl/uploads/2013/03/Design_for_Growth_and_Prosperty_PL22.pdf

9. Europe 2020 Flagship Initiative Innovation Union / Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions [Electronic resource]. – Mode of access : https://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/innovation-union-communication_en.pdf

10. HORIZON 2020 [Electronic resource]. – Mode of access : https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/H2020_PL_KI0213413PLN.pdf

11. Konkel, M. Obudź się z amerykańskiego snu [Електронний ресурс] / M. Konkel, M. Ludwinski. – Режим доступу : <http://coaching.focus.pl/zycie/obudz-sie-z-amerykanskiego-snu-224>

12. Melnyk, O.G. Anticipatory enterprise management based on weak signals / O. G. Melnyk, M. Y. Adamiv // Actual Problems of Economics. – 2013. – № 1 (139). – P. 32–41.

13. The EU explained: enterprise. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2014. – 16 p.

14. The EU explained: research and innovation. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2014. – 12 p.

15. The EU explained: environment. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2014. – 12 p.

REFERENCES

Agafonova, M. S., and Rastorguyeva, O. V. "Yaponiya – prichiny liderstva v ekonomicheskom razvitiy" [Japan - the reasons for leadership in economic development]. *Mezhdunarodnyy zhurnal eksperimentalnogo obrazovaniya*, no. 8 (2011): 182-.

Atanov, N. I., Munkodugarova, A. B., and Semenov, F. V. "Strategicheskiye podkhody Yaponii i Respubliki Koreya k razvitiyu regionov: uroki, poleznyye dlya Rossii" [Strategic approaches of Japan and the Republic of Korea to the development of the regions: lessons useful for Russia]. *Vestnik Buryatskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 2 (2014): 70-76.

Bochancyk-Kupka, D. "Klastry w Japonii". In *Problemy gospodarki rynkowej. Polska i swiat*, 49-63. Katowice, 2013.

"Design for Growth & Prosperity". http://spfp.org.pl/uploads/2013/03/Design_for_Growth_and_Prosperty_PL22.pdf

"Europe 2020 Flagship Initiative Innovation Union". https://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/innovation-union-communication_en.pdf

"Horizont 2020: nauka blyzhche do suspilstva" [Horizon 2020: science closer to society]. http://www.fp7-ncp.kiev.ua/assets/Horizont_2020/HORIZON-20201.pdf

"HORIZON 2020". https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/H2020_PL_KI0213413PLN.pdf

Itskovits, G. *Troynaya spiral. Universitety – predpriyatiya – gosudarstvo. Innovatsii v deystvii* [Triple Helix. Universities – Enterprises – State. Innovation in action]. Tomsk: TUSUR, 2010.

Konkel, M. "Obudzie z amerykanskiego snu". <http://coaching.focus.pl/zycie/obudz-sie-z-amerykanskiego-snu-224>

Moreva, E. L. "Problemy innovatsionnoy deyatelnosti predprinimatelskogo sektora v usloviyakh razvitoj ekonomiki (opyt Kanady)" [The problems of innovative activity of the business sector in a developed economy (Canadian experience)]. *Transportnoye delo Rossii*, no. 3 (2013): 32-35.

Melnyk, O. H., and Adamiv, M. Ye. "Antysypatyvne upravlinnia pidpriemstvamy na zasadakh slabkykh syhnaliv" [Anticipative management of enterprises on the basis of weak signals]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 1 (139) (2013): 32-41.

Romanovskiy, O. O. "Rol modeli «potriinoi spirali» H. Itskovitsa i pidpriemnytskykh VNZ u rozvytku innovatsii" [The role of models "triple spiral" by G. Itskovits and entrepreneurial universities in promoting innovation]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 1 (127) (2012): 32-43.

The EU explained: enterprise. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014.

The EU explained: research and innovation. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014.

The EU explained: environment. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014.